

Funkcjonowanie Sądu Arbitrażowego przy Opolskiej Izbie Gospodarczej w świetle jego regulaminu

Wprowadzenie

Sąd Arbitrażowy przy Opolskiej Izbie Gospodarczej (OIG) powołany został 11.6.2008 r. na podstawie art. 5 ust. 2 pkt 4 ustawy z 30.5.1989 r. o izbach gospodarczych (tekst jedn. Dz.U. z 2009 r. Nr 84, poz. 710) i zgodnie z zamiarem jego twórców jest wyodrębnioną i niezależną jednostką organizacyjną Opolskiej Izby Gospodarczej, powołaną do rozstrzygania sporów powstałych w związku z określonymi umownymi lub pozaumownymi stosunkami prawnymi¹. Stworzenie Sądu Arbitrażowego było również swoistym wypełnieniem statutowego celu izby zawartego w § 9 pkt 13², który stanowi, że realizuje ona swoje cele przez „polubowne rozstrzyganie sporów wynikłych ze stosunków gospodarczych pomiędzy członkami Opolskiej Izby Gospodarczej oraz pomiędzy członkami i innymi podmiotami oraz pomiędzy innymi podmiotami gospodarczymi, o ile członkowie lub podmioty te wyrażą zgodę na polubowne rozpoznanie sporu przez Izbę”. Podstawą prawną funkcjonowania omawianej instytucji jest Statut oraz Regulamin przyjęty 25.9.2008 r.³, który został opracowany w dużej mierze na kształt aktów stworzonych przez Krajową Izbę Gospodarczą.

W zamierzeniach twórców i inicjatorów powołania Sądu Arbitrażowego przy OIG miał on przyspieszyć rozwiązywanie sporów wynikających z umów w obrocie gospodarczym i stanowić skuteczną alternatywę dla często czasochłonnego postępowania w sądownictwie powszechnym. Pierwsze miesiące działalności na przełomie 2008 i 2009 r. upłynęły głównie na szerokiej akcji informacyjnej o tej nowej na Opolszczyźnie formie rozwiązywania sporów – głównie gospodarczych. Prezes OIG wraz z Prezesem Sądu Arbitrażowego organizowali szkolenia dla radców prawnych i przedsiębiorców, w trakcie których przedstawiali zasady postępowania przed Sądem Arbitrażowym i korzyści z niego wynikające. Przeprowadzono również kampanię reklamową w opolskich mediach. Pomimo tych działań dopiero na początku 2010 r. do Sądu wpłynęły pierwsze sprawy; w sumie

---

¹ Rada Opolskiej Izby Gospodarczej uchwałą Nr 10/5/R/2008 z 11.6.2008 r. powołała Sąd Arbitrażowy.

² Zob. <http://www.oig.opole.pl/sad/4>.

³ Zob. <http://www.oig.opole.pl/sad/3>.

odnotowano wpływ jedynie 5 spraw, w których wydano wyroki. W kolejnym roku wpłynęły zaledwie 2 sprawy, również zakończone wydaniem orzeczeń⁴. W pierwszych trzech miesiącach 2012 r. nie zanotowano żadnych wpływów.

Regulamin Sądu Arbitrażowego przy Opolskiej Izbie Gospodarczej z 25.9.2008 r. składa się z czterech rozdziałów, zatytułowanych kolejno: „Postanowienia ogólne”, „Arbitrzy i Mediatorzy”, „Postępowanie przed Sądem”, „Wyroki i postanowienia”, i od momentu jego wejścia w życie nie był zmieniany. W Rozdziale I zawarto regulacje dotyczące: właściwości Sądu Arbitrażowego (§ 2–4); podstawowe zasady orzekania (§ 6–10) oraz doręczenia pism (§ 11). W kolejnej części omawianego Regulaminu określono: kwalifikacje arbitrów i uprawnienia stron związane z ich powoływaniem (§ 15–19); skład zespołu orzekającego, wyznaczenie i odwoływanie arbitrów, umowę z arbitrem (§ 20–25). W Rozdziale III Regulaminu uregulowano tok postępowania, szczególnie: wszczęcie, zawieszenie (§ 34) i umorzenie postępowania (§ 39), następnie tok rozprawy, czyli powództwo wzajemne i zarzut potrącenia (§ 32), dowody (§ 36) oraz protokoły (§ 37). Ostatnią część Regulaminu poświęcono postanowieniom regulującym orzeczenia Sądu Arbitrażowego, czyli wyrokom częściowym i wstępnym (§ 41–43) oraz orzeczeniom w wypadku ugody (§ 45).

Organy Sądu

Zgodnie ze Statutem Sądu Arbitrażowego przy OIG jego organami są: Prezes Sądu, Prezydium Sądu, Sekretarz Sądu (§ 2 Statutu). Prezesa Sądu powołuje Rada Izby Gospodarczej na wniosek Zarządu Izby na 3-letnią kadencję (§ 3 Statutu). Do kompetencji Prezesa Sądu należy kierowanie pracami Sądu i reprezentowanie go na zewnątrz. Ponadto wykonuje on uprawnienia przyznane mu w Regulaminie, m.in. nominacje zastępcze arbitrów (§ 19 Regulaminu), zmianę arbitra (§ 25 Regulaminu). Sprawuje również nadzór nad działalnością pracowników sekretariatu Sądu.

Prezydium sądu odgrywa rolę organu stanowiącego i opiniodawczego. Prezydium liczy cztery osoby – składa się z Prezesa i trzech wiceprezesów (§ 5 ust. 1 Statutu). Kompetencje opisywanego organu i Prezesa Sądu są zbieżne, szczególnie w zakresie nominacji zastępczej arbitra i wyłączenia arbitra (§ 24 Regulaminu). Decyzje Prezydium zapadają w formie uchwał podejmowanych bezwzględną większością głosów przy obecności co najmniej połowy jego członków. W wypadku równej liczby głosów rozstrzyga głos Prezesa Sądu.

Z kolei funkcję Sekretarza Sądu pełni pracownik Izby Gospodarczej, zatrudniony po zasięgnięciu opinii Prezesa Sądu (§ 6 Statutu). Do zadań Sekretarza oprócz kierowania i nadzorowania pracowników Sekretariatu Sądu Arbitrażowego należą funkcje określone przez Regulamin, m.in. zawieranie w imieniu Sądu umowy z arbitrem (§ 23 Regulaminu), wzywanie strony do opłacenia opłaty rejestracyjnej i opłaty arbitrażowej oraz ewentualnie do uzupełnienia braków formalnych pozwu (§ 29 Regulaminu).

⁴Sprawozdanie z działalności Sądu Arbitrażowego przy Opolskiej Izbie Gospodarczej za okres 2008–2011.

Postępowanie przed Sądem Arbitrażowym przy OIG

W piśmiennictwie sądownictwo polubowne określane jest jako sposób rozstrzygnięcia sporów, w którym organ rozstrzygający nie jest sądem państwowym i swoją kompetencję, wyłączającą sądownictwo państwowe opiera na umowie stron⁵. Można zatem stwierdzić, że to tryb rozwiązywania sporów oparty na porozumieniu i zasadach stworzonych przez strony konfliktu. Przekazanie sprawy do rozpatrywania przez sąd polubowny możliwe jest tylko wtedy, gdy dana sprawa ma charakter cywilny i można ją rozpoznać na drodze sądowej. Jeżeli nie stoi to w sprzeczności z przepisami szczególnymi, strony mogą poddać pod rozstrzygnięcie sądu polubownego spory o prawa majątkowe lub spory o prawa niemajątkowe – mogące być przedmiotem ugody sądowej, z wyjątkiem spraw o alimenty (art. 1157 KPC)⁶. Przyjęte rozwiązanie zostało zawarte w § 3 Regulaminu, z tym że wyłączono spod procedowania sprawy o charakterze rodzinnym oraz z zakresu prawa pracy. Warto w tym miejscu wspomnieć, że pomimo niewprowadzenia w Regulaminie Sądu Arbitrażowego przy OIG możliwości rozstrzygnięcia sporów w sprawach praw pracowniczych polskie ustawodawstwo dopuszcza taką możliwość.

Zgodnie z art. 1164 KPC „zapis na sąd polubowny obejmujący spory z zakresu prawa pracy może być sporządzony tylko po powstaniu sporu i wymaga zachowania formy pisemnej”. Ustawodawca dopuścił, odmiennie niż w poprzednim stanie prawnym (uchylony art. 697 KPC), poddanie sporów z zakresu prawa pracy pod arbitraż. Kierował się dążeniem do umożliwienia w jak najszerszym stopniu korzystania przez podmioty zainteresowane z sądownictwa polubownego, jako alternatywnego sposobu rozstrzygnięcia różnych spraw cywilnych⁷.

Kodeks postępowania cywilnego definiuje również w art. 476 § 1 pojęcie „spory z zakresu prawa pracy” i obejmuje nim sprawy z zakresu stosunku pracy lub z nim związane, o roszczenia z innych stosunków prawnych, do których z mocy odrębnych przepisów stosuje się przepisy prawa pracy, o odszkodowania dochodzone od zakładu pracy na podstawie przepisów o świadczeniach z tytułu wypadków przy pracy i chorób zawodowych.

Przekazanie sprawy z zakresu prawa pracy pod rozstrzygnięcie sądu arbitrażowego może opierać się jedynie na kompromisie, a nigdy nie może wynikać z klauzuli arbitrażowej zawartej w umowie o pracę między pracodawcą a pracownikiem, przewidującej właściwość sądu polubownego dla sporów, które mogą wystąpić w przyszłości⁸. Wydaje się, że opisane ograniczenie dotyczące zapisu na sąd polubowny w sprawach pracowniczych wprowadzono w celu ochrony praw pracowniczych. Ustawodawca starał się nie dopuścić do powstania sytuacji, w której pracownik zawierający umowę o pracę podlegałby presji ze strony pracodawcy

---

⁵ *Ibidem*, s. 748. Por. J. Jodłowski, K. Piasecki (red.), Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz, Warszawa 1989, s. 1060.

⁶ Część badaczy przedmiotu kwestionuje słuszność wyboru ugody sądowej jako kryterium dla spraw mogących być poddanyymi pod rozstrzygnięcie sądu polubownego, jako w pewien sposób ograniczające zakres tego sądownictwa i tym samym odstąpienie wielu przedsiębiorców od zapisu na sąd polubowny. Zob. J. Okolski (red.), Prawo handlowe, Warszawa 2008, s. 750.

⁷ R. Morek, Mediacja i arbitraż (art. 183¹–183¹⁵, 1154–1217 KPC). Komentarz, Warszawa 2006, s. 149.

⁸ *Ibidem*, s. 150.

dotyczącej zawarcia w niej klauzuli arbitrażowej i godziłby się z góry na poddanie wszelkich przyszłych ewentualnych sporów pod rozstrzygnięcie sądu polubownego⁹.

Twórcy Regulaminu Sądu Arbitrażowego przy OIG, nie dopuszczając rozstrzygnięcia przez sąd spraw z zakresu prawa pracy, jak się wydaje, kierowali się widocznym w piśmiennictwie sceptycyzmem odnośnie do popularyzacji arbitrażu w sprawach pracowniczych w Polsce¹⁰. Poza tym nie bez znaczenia pozostawał fakt, że w praktyce kwalifikacja określonej sprawy jako sporu z zakresu prawa pracy często łączy się z pewnymi trudnościami¹¹.

Zatem poddanie sporu pod rozstrzygnięcie Sądu Arbitrażowego przy OIG wymaga umowy stron. Spór stron musi wprost wynikać ze stosunku prawnego, czyli powinien to być spór o prawo, a nie o fakty¹². Należy w niej wskazać przedmiot zaistniałego już sporu lub stosunek prawny, z którego spór wyniknął lub może wyniknąć (tzw. zapis na sąd polubowny). W niektórych przypadkach umowa może również zawierać oznaczenie arbitrów i przewodniczącego lub liczbę arbitrów i sposób ich powoływania. Poza tym może obejmować także inne postanowienia, jeżeli tylko nie są one sprzeczne z bezwzględnie obowiązującymi normami prawa¹³. Należy też nadmienić, że klauzula arbitrażowa (pojęcie tożsame z zapisem na sąd polubowny) charakteryzuje się autonomią w stosunku do umowy głównej, w której została zawarta. Oznacza to, że w przypadku rozwiązania lub wypowiedzenia umowy głównej lub też uznania jej za nieważną nie rodzi to skutków w postaci automatycznej utraty mocy wiążącej klauzuli arbitrażowej¹⁴. Kodeks postępowania cywilnego stanowi w art. 1162 § 2, że wymagania dotyczące zapisu na sąd zostały spełnione, gdy zapis zamieszczony został w pismach, które strony wymieniły między sobą, lub oświadczeniach złożonych za pomocą środków porozumienia się na odległość, które pozwalają utrwalić ich treść. Natomiast powołanie się w umowie na dokument zawierający postanowienie o poddaniu sporu pod rozstrzygnięcie sądu polubownego spełnia wymagania dotyczące formy zapisu na sąd polubowny, jeżeli umowa ta jest sporządzona na piśmie, a to powołanie się jest tego rodzaju, że czyni zapis częścią składową umowy.

W Regulaminie Sądu Arbitrażowego OIG zaakcentowano również doniosłość zasady równości stron w postępowaniu polubownym (§ 7 Regulaminu). W trakcie postępowania każda strona ma prawo do wysłuchania i przedstawienia swoich wniosków i twierdzeń istotnych dla rozstrzygnięcia sprawy. Poza tym każda ze stron może przedstawiać dowody na ich poparcie lub dla odparcia wniosków i twierdzeń strony przeciwnej. Wobec powyższego nieważny będzie naruszający wspomnianą zasadę zapis na sąd arbitrażowy, w szczególności jeżeli uprawniono w nim tylko jedną ze stron do wytoczenia powództwa przed sądem¹⁵.

Regulamin Sądu Arbitrażowego przy OIG w § 8 stanowi, że Zespół Orzekający rozstrzyga spór według prawa właściwego dla danego stosunku prawnego. Poza tym za zgodą stron wyjaśnia spór, wykorzystując ogólne zasady prawa lub zasadę słuszności (*ex aequo et bono*).

⁹ *Ibidem*.

¹⁰ A. Rycak, Arbitraż i mediacja w prawie pracy. Doświadczenia amerykańskie i polskie (Konferencja naukowa, Lublin, 8–9.X.2004), PiZS 2005, Nr 1, s. 17.

¹¹ Zob. wyr. SN z 20.7.2000 r. (I PKN 732/99, OSP 2002, Nr 7–8, poz. 95).

¹² *Ibidem*.

¹³ M. Tomaszewski, Umowa o arbitraż. Podstawowe problemy prawne, PUG 1994, Nr 1, s. 15.

¹⁴ *Ibidem*.

¹⁵ J. Okolski (red.), *op. cit.*, s. 751.

Właściwe wydaje się wyjaśnienie pojęcia „ogólne zasady prawa” użytego w § 8 Regulaminu Sądu Arbitrażowego przy OIG. Pojęcie „**zasada prawna**” jest definiowane jako obowiązująca norma prawna uznana za szczególnie ważną (zasadniczą) dla danego systemu prawa¹⁶. Badacze przedmiotu wskazują, że zasady prawa to pewne podstawowe założenia charakterystyczne dla każdego systemu lub gałęzi prawa, które są emanacją panujących w kraju stosunków społeczno-gospodarczych i politycznych¹⁷. W tym wypadku twórcy Regulaminu odwoływali się do szeroko pojmowanych zasad prawa cywilnego aktualnie obowiązujących w obrocie prawnym, które mogłyby stanowić materialnoprawną podstawę rozstrzygnięcia sporu przed sądem polubownym¹⁸.

Warto przybliżyć również wspomnianą wcześniej zasadę słuszności (*ex aequo et bono*), na lata zapomnianą przez polski system prawny. Słuszność jako samoistna zasada rozstrzygania sporów po kilkudziesięciu latach nieobecności powróciła na łono prawa polskiego w wyniku kolejnej nowelizacji Kodeksu postępowania cywilnego z 28.7.2005 r. Wprowadzone tam nowe unormowania obejmują m.in. następujący przepis:

„Art. 1194 § 1. Sąd polubowny rozstrzyga spór według prawa właściwego dla danego stosunku, a gdy strony go do tego wyraźnie upoważniły – według ogólnych zasad prawa lub zasad słuszności.

§ 2. W każdym jednak przypadku sąd polubowny bierze pod uwagę postanowienia umowy oraz ustalone zwyczaje mające zastosowanie dla danego stosunku prawnego¹⁹.

Cytowane unormowanie nie jest oryginalnym tworem rodzimego prawodawstwa, ale zostało wprost zapożyczzone z art. 38 statutu Międzynarodowego Trybunału Sprawiedliwości, będącego załącznikiem i integralną częścią Karty Narodów Zjednoczonych²⁰. Orzekanie na zasadach słuszności jest od lat stosowane w państwach, gdzie obowiązuje system prawa zwyczajowego. Polega na tym, że w niektórych sytuacjach prawo zezwala sędziemu na rozstrzygnięcie sporu (wydanie orzeczenia kończącego postępowanie w sprawie z wyłączeniem przepisów prawa)²¹. Ponadto omawiana zasada znajduje zastosowanie w praktyce arbitrażu, szczególnie międzynarodowego, ale – jak wskazują przepisy Regulaminu Sądu Polubownego przy OIG – również krajowego. Ten sposób procedowania bywa odmiennie określany w poszczególnych ustawodawstwach. Najczęściej, jak w systemie prawa polskiego, używa się pojęcia arbitrażu *ex aequo et bono*, w opracowaniach anglojęzycznych synonimem arbitrażu opartego na zasadach słuszności jest pojęcie *arbitration according to justice and fairness (arbitration according to equity and good conscience)*. W języku niemieckim używa się sformułowania *Billigkeitsentscheidung* oraz *Siedsgericht nach billigem Ermessen*²². Z tym jednak zastrzeżeniem,

¹⁶ M. Sujkowska, Arbitraż – charakterystyka postępowania przed sądem polubownym, EP 2009, Nr 9, s. 20. Por. U. Kalina-Prasznik (red.), Encyklopedia prawa, Warszawa 2000, s. 1231.

¹⁷ A. Wolter, J. Ignatowicz, K. Stefaniuk, Prawo cywilne. Zarys części ogólnej, Warszawa 2001, s. 29–30.

¹⁸ M. Sujkowska, *op. cit.*, s. 20.

¹⁹ K. Uczkiewicz, Zasada słuszności: wyłom w murze, Rzeczp. z 19.3.2009 r., Nr 3.

²⁰ *Ibidem*.

²¹ A. Biały, Problematyka międzynarodowego arbitrażu handlowego – wybrane aspekty (cz. II), http://prawonacodzien.org/art2.html#_ftnref24.

²² *Ibidem*.

że w międzynarodowym arbitrażu orzekanie na zasadach słuszności występuje w zmiennej formie niż ta przewidziana w prawie zwyczajowym. Systemy prawne poszczególnych państw dopuszczają możliwość rozstrzygnięcia sporu przez sąd arbitrażowy bez konieczności stosowania przepisów prawnych, a jedynie na podstawie poczucia sprawiedliwości i słuszności sędziów²³.

Należy jednak nadmienić, że orzekania na zasadach słuszności nie należy utożsamiać z pomijaniem i lekceważeniem przepisów prawnych, czy wręcz postępowaniem wbrew prawu. Mianowicie należy tę możliwość pojmować jako „rozszerzenie” sposobów wyrokowania przez sędziów arbitrażowych. Orzekający sędzia arbitrażowy może uelastyczyć granice wyznaczone przez przepisy prawa stanowionego, które niejednokrotnie mogłyby prowadzić do wydania niesłusznego orzeczenia. W tym też zakresie celem orzekania na zasadach słuszności nie jest rozstrzygnięcie sporu w drodze odwołania się do przepisów prawnych, ale ustanowienie harmonii w stosunkach prawnych umożliwiających zaangażowanie stron i rezygnację z uprawnień przypisanych im prawem czy też umową. Jest to najpełniejszy przejaw woli współpracy stron²⁴.

Wobec powyższego, gdy strony upoważnią sędziów do tego, aby spór został rozstrzygnięty na podstawie zasad słuszności, to w umowie o arbitraż powinny zawrzeć precyzyjne sformułowania określające granice swobodnego uznania sędziego w odchodzeniu od stosowania przepisów prawa²⁵.

Należy również podkreślić, że część praktyków prawa stwierdza, że w rzeczywistości żadne „zasady słuszności” nie istnieją, a jedynie zasada słuszności wywodząca się wprost z przyrodzonej każdemu intuicji sprawiedliwości, do której odwołujemy się wówczas, gdy inne narzędzia (np. prawo stanowione) zawiodą bądź nie mogą mieć zastosowania²⁶. Postulują także przesunięcie zasady słuszności na pierwszoplanowe miejsce wśród klauzul generalnych prawa cywilnego i zastąpienie anachronicznych „zasad współżycia społecznego” oraz „społeczno-gospodarczego przeznaczenia prawa” zawartego w art. 5 KC²⁷.

Natomiast niektórzy badacze opisywanego tematu (zwolennicy teorii jurysdykcyjnej) wskazują zagrożenia wynikające z orzekania na zasadach słuszności, przemawiające w ich odczuciu za zakazem procedowania w ten sposób. Twierdzą, że prawo stanowione nie może być stawiane niżej niż osobiste poglądy arbitra orzekającego na zasadach słuszności. W ich odczuciu lepiej jest przymusić strony do stosowania określonego systemu prawnego, ze świadomością wszelkich niedogodności z tego wynikających, ponieważ stwarza to większe szanse na uznanie i wykonanie orzeczenia arbitrażowego²⁸. Wydaje się jednak, że przyjęcie takiego poglądu podważałoby autonomię stron w podejmowaniu decyzji i stałoby tym samym w sprzeczności z zasadą autonomii woli stron.

²³ *Ibidem*.

²⁴ I.C. Kamiński, Uprawnienia sędziów i arbitrów orzekających na podstawie reguł słuszności, PPHZ 2000, t. 19–20, s. 76.

²⁵ A. Biały, *op. cit.*

²⁶ K. Uczkiewicz, *op. cit.*

²⁷ *Ibidem*.

²⁸ A. Biały, *op. cit.* Por. D. Mazur, Prawo właściwe w międzynarodowym arbitrażu handlowym, KPP 2003, Nr 1, s. 147.

Siedziba i właściwość sądu polubownego przy OIG

W Regulaminie Sądu Arbitrażowego przy OIG jako siedzibę arbitrażu ustalono siedzibę Sądu, znajdującą się w Opolu, w miejscu działania OIG. Nawiązano zatem do większości regulaminów sądów arbitrażowych, w których również wskazuje się siedzibę, np. dla sądu arbitrażowego przy Krajowej Izbie Gospodarczej i sądu polubownego przy Związku Banków Polskich siedzibą jest Warszawa.

Natomiast właściwość sądu polubownego przy OIG w wypadku każdego sporu może wynikać z umowy stron²⁹. Regulamin Sądu Arbitrażowego przy OIG, podobnie jak większość krajowych ustaw, implementował ustawę UNCITRAL, której art. 20 stanowi, że strony mogą swobodnie decydować o miejscu arbitrażu³⁰. Jeżeli tego nie uczynią, zgadzają się jednocześnie na zastosowanie regulaminu, w którym zawarta jest metoda wyboru miejsca. Ponadto w Regulaminie omawianego Sądu przyjęto zasadę *kompetenz-kompetenz* (kompetencji-kompetencji), w myśl której arbiter ma prawo sam ważnie orzekać o swojej właściwości, nawet jeżeli strony go do tego nie upoważnią³¹. W § 4 ust. 1 Regulaminu Sądu Arbitrażowego przy OIG zapisano, że o właściwości Sądu oraz o istnieniu, ważności (skuteczności), a także zakresie umowy o arbitraż (zapisu na sąd polubowny) rozstrzyga Zespół Orzekający, a umowy o mediację – mediator. Zasada ta została również zawarta w art. 1180 KPC. Przyjmuje się zatem, że strony, określając miejsce arbitrażu wprost, upoważniają sąd arbitrażowy do przeprowadzenia postępowania i wydania orzeczenia w miejscu arbitrażu. Jeżeli strony nie wyznaczają miejsca arbitrażu wprost, wyrażają zgodę na rozpoczęcie procedury wskazania sądu arbitrażowego w miejscu, gdzie znajduje się instytucja arbitrażowa, oraz upoważniają sąd arbitrażowy do wydania orzeczenia w miejscu arbitrażu zgodnie z Regulaminem arbitrażowym lub przez arbitrów wskazanych przez władze wyznaczające³². Poddając spór pod rozstrzygnięcie wskazanego stałego sądu polubownego, strony wyrażają zgodę na tryb postępowania unormowany w regulaminie sądu³³. Jeżeli zatem strony nie postanowią inaczej, miejscem postępowania przy Sądzie Polubownym przy OIG jest Opole. W myśl § 5 ust. 2 Regulaminu Sądu Arbitrażowego przy OIG po wysłuchaniu stron Zespół Orzekający może wyznaczyć inną miejscowość jako miejsce postępowania arbitrażowego, jeżeli jest to uzasadnione ze względu na przedmiot postępowania, okoliczności sprawy albo dogodność dla stron.

W myśl § 4 ust. 2 Regulaminu Sądu Opolskiej Izby Gospodarczej zarzut braku właściwości Sądu powinien zostać zgłoszony przed wdaniem się w spór, co do istoty sprawy. Zespół Orzekający może jednak rozpoznać zarzut zgłoszony później, jeżeli opóźnienie zgłoszenia zarzutu jest usprawiedliwione. Zarzut braku właściwości może zostać podniesiony m.in. ze względu na nieprecyzyjne sformułowania lub zbyt wieloznaczną treść zapisu na sąd polubowny³⁴. Sąd polubowny może orzec o zarzucie braku właściwości w odrębnym

²⁹ Zob. § 5 Regulaminu Sądu Arbitrażowego przy Opolskiej Izbie Gospodarczej.

³⁰ Ustawa wzorcowa o międzynarodowym arbitrażu handlowym, PPHZ 1992, t. 16, s. 127.

³¹ A. Tynel, Postępowanie arbitrażowe, PUG 1994, Nr 1, s. 22. Por. R. Morek, *op. cit.*, s. 199; Prawo handlowe, *op. cit.*, s. 754.

³² J. Żak, Miejsce arbitrażu – jego znaczenie i wyznaczanie, ADR 2008, Nr 3, s. 15.

³³ *Ibidem*.

³⁴ R. Morek, *op. cit.*, s. 201.

postanowieniu lub w wyroku, orzekając równocześnie co do *meritum* i kończąc postępowanie. Strona może w wypadku pozytywnego rozstrzygnięcia sądu o swojej właściwości odwołać się w terminie 2-tygodniowym do sądu powszechnego (art. 1180 § 3 KPC). W postępowaniu przed sądem powszechnym stosuje się odpowiednio przepisy o procesie – art. 1180 § 3 w zw. z art. 1207 § 2 KPC³⁵.

Oplaty

Regulamin w § 29 stanowi, że Sąd Arbitrażowy przy OIG pobiera za swoje czynności opłaty w wysokości określonej w „taryfie opłat”, która stanowi załącznik Nr 1 do Regulaminu. Sąd Arbitrażowy przy OIG pobiera zatem wzmiankowane opłaty na zasadach wskazanych w taryfie opłat obowiązującej w chwili wszczęcia postępowania.

Ustanowienie taryfy opłat częścią Regulaminu może powodować pewne negatywne skutki wynikające z postanowień art. 1161 § 3 KPC³⁶. W świetle wspomnianego przepisu do rozstrzygnięcia sporu przed sądem polubownym strony sporu zostają związane regulaminem tego sądu obowiązującym w dacie zawarcia zapisu³⁷. W praktyce funkcjonowania Sądu Arbitrażowego nieuniknione wydają się cykliczne zmiany taryfy opłat, co może skutkować koniecznością zmiany Regulaminu i godzić w bezpieczeństwo obrotu. Ponadto korekty w Regulaminie przez obowiązywanie kilku jego wersji w ramach jednego sądu powodują brak stabilności w funkcjonowaniu stałego sądu arbitrażowego³⁸.

Wszczęcie postępowania arbitrażowego

Określenie momentu rozpoczęcia postępowania arbitrażowego nie jest zadaniem łatwym i może rodzić pewne trudności. Wynika to z faktu, że postępowanie wszczyna strona składająca wniosek i dopiero po ukonstytuowaniu się składu orzekającego może zostać wniesiony pozew do takiego sądu³⁹. Wcześniej trudno jest wskazać adresata. W literaturze przedmiotu dominuje pogląd, że o wszczęciu postępowania decyduje moment doręczenia pisma powoda, w którym wzywa on stronę sporu do wyznaczenia osoby arbitra⁴⁰.

Natomiast w stałych sądach polubownych działających w Polsce pozew można wnieść przed ukonstytuowaniem się składu orzekającego. Regulamin sądu przy OIG stanowi, że wszczęcie postępowania następuje przez wniesienie pisemnego pozwu. Pozew powinien zawierać:

- oznaczenie stron postępowania wraz z podaniem ich adresów;
- oznaczenie wartości przedmiotu sporu;

³⁵ *Ibidem*.

³⁶ A. Szumański, Nowy regulamin oraz wewnętrzne zasady postępowania przed Sądem Arbitrażowym przy Polskiej Konfederacji Pracodawców Prywatnych Lewiatan, ADR 2011, Nr 2, s. 129.

³⁷ R. Morek, *op. cit.*, s. 139.

³⁸ A. Szumański, *op. cit.*, s. 130.

³⁹ J. Okolski (red.), *op. cit.*, s. 754.

⁴⁰ A. Tynel, *op. cit.*, s. 22.

- w braku odmiennej umowy stron – wskazanie języka postępowania oraz miejsca postępowania arbitrażowego sporu;
- dokładnie określone żądanie wraz z jego uzasadnieniem oraz z wykazem środków dowodowych.

Postępowanie przed sądem polubownym rozpoczyna się, jeżeli nie uzgodnią tego inaczej strony, w dniu, w którym pozwanemu doręczono pismo zawierające żądanie rozpoznania sprawy w postępowaniu przed sądem polubownym (wezwanie na arbitraż) – art. 1186 KPC. Wspomniane wezwanie powinno dokładnie określić strony i przedmiot sporu oraz wskazywać zapis na sąd polubowny, na podstawie którego postępowanie ma być prowadzone, a także zawierać wyznaczenie arbitra, jeżeli należy to do strony, która dokonuje wezwania na arbitraż.

W Regulaminie Sądu przy OIG stwierdzono, że rozprawa ma charakter niejawną, jeżeli strony nie postanowią inaczej. Oprócz stron i ich pełnomocników w rozprawie mogą brać udział jedynie osoby wezwane oraz – za zgodą – inne osoby, ale nie więcej niż dwie (§ 35 ust. 1 Regulaminu).

Przewodniczący Zespołu Orzekającego powinien nakłaniać strony do zawarcia ugody. Regulamin Sądu Arbitrażowego przy OIG zezwala, jak większość analogicznych unormowań, na wniesienie przez pozwanego pozwu wzajemnego. W przypadku opisywanego Regulaminu termin ten upływa w momencie zakończenia pierwszego posiedzenia na rozprawie głównej (§ 32 ust. 1).

Umowa o arbitraż

Umowa o arbitraż (zapis na sąd polubowny) uznawana jest za centralną instytucję sądownictwa polubownego, gdyż poprawne sporządzenie tej umowy jest warunkiem koniecznym dla rozpoczęcia procedury arbitrażowej. Poza tym treść zapisu może ukształtować przebieg arbitrażu, nie wspominając o tym, że skarga o uchylenie wyroku sądu polubownego opiera się na zarzutach ważności lub prawidłowości zapisu⁴¹. Zgodnie z redakcją art. 1161 § 1 KPC spotykaną w literaturze przedmiotu wyszczególnić możemy zawarcie umowy o poddanie pod rozstrzygnięcie sądu polubownego sporu już istniejącego, jak i zamieszczenie w umowie podstawowej klauzuli przewidującej rozstrzygnięcie przez sąd polubowny wszelkich sporów mogących wyniknąć w przyszłości⁴². W pierwszym przypadku umowa określana jest mianem tzw. kompromisu, w drugim natomiast nazywana jest tzw. klauzulą arbitrażową lub kontraktową. Praktyka funkcjonowania sądów polubownych, również sądu przy OIG, wskazuje, że częściej występują tzw. klauzule arbitrażowe niż kompromis.

Istnieją również rozbieżności związane z charakterem prawnym umowy o arbitraż. Formułowane są zarówno w doktrynie, jak i orzecznictwie⁴³ odmienne koncepcje

⁴¹ M. Białecki, Pojęcie klauzuli arbitrażowej oraz zdatności arbitrażowej, ADR 2009, Nr 1, s. 5.

⁴² J. Okolski (red.), *op. cit.*, s. 751; J. Ciszewski, T. Ereciński, Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Część czwarta. Przepisy z zakresu międzynarodowego postępowania cywilnego. Część piąta. Sąd polubowny (arbitrażowy), red. T. Ereciński, Warszawa 2007, s. 367.

⁴³ W orz. z 26.10.1948 r. (WaC 291/48, PiP 1949, z. 12, s. 141) SN stwierdził, że jest to czynność materialnoprawna, gdyż dochodzi do skutku poza procesem i zostaje zawarta przez osoby, które nie są podmiotami procesu.

dotyczące opisywanej kwestii. Pierwsza uznaje taką umowę za czynność materialnoprawną, gdyż jak wskazują jej zwolennicy do dokonania takiego zapisu dochodzi poza procesem i między osobami niebędącymi stronami procesowymi. Zatem nie wywiera on bezpośrednich skutków w stosunku do konkretnego procesu⁴⁴. Część badaczy stwierdza, że na gruncie polskiego porządku prawnego omawianą umowę należałoby uznać za czynność procesową lub przedprocesową⁴⁵. Tym samym podpisanie takiej umowy powoduje powstanie skutków procesowych i w pewien sposób ogranicza kompetencje sądów państwowych. W ujęciu opisywanej teorii prawnoprosesowej umowa o arbitraż jest zbliżona do umowy o jurysdykcję krajową i umowy prorogacyjnej (o właściwość sądu). Funkcjonuje również teoria mieszana, w której akcentuje się korzystanie zarówno z elementów teorii prawnoprosesowej, jak i materialnoprawnej przy określaniu istoty arbitrażu⁴⁶. Czasami umowa ta postrzegana jest jako umowa *sui generis*, co oznacza, że należy stosować do niej odpowiednio, uwzględniając jej specyfikę i charakter, przepisy prawa procesowego oraz prawa materialnego⁴⁷. W teorii tej wskazuje się, że umowa o arbitraż ma być niezależny od kontraktu głównego i nie jest typową czynnością ani prawa materialnego, ani procesowego⁴⁸. Na gruncie omawianych powyżej problemów kwestią istotną jest, czy umowa o arbitraż może zostać zawarta przez pełnomocnika. Zgodnie z art. 1167 KPC możliwe jest dokonanie zapisu przez pełnomocnika, gdyż pełnomocnictwo do dokonania czynności prawnej udzielone przez przedsiębiorcę obejmuje również umocowanie do sporządzenia zapisu na sąd polubowny w zakresie sporów wynikających z tej czynności prawnej, chyba że z pełnomocnictwa wynika co innego⁴⁹.

Doręczenia pism w postępowaniu

Zasady doręczania pism i zawiadomień pisemnych w postępowaniu przed Sądem Arbitrażowym przy OIG zostały uregulowane w Regulaminie Sądu przy wykorzystaniu art. 1160 KPC. Z kolei wspomniany przepis Kodeksu postępowania cywilnego powstał na wzór art. 3 ustawy modelowej UNCITRAL. Opisywane zasady dotyczą doręczeń wszelkich zawiadomień pisemnych dokonywanych w ramach szeroko pojmowanego postępowania przed sądem arbitrażowym, zawartych w przepisach Części piątej KPC, czyli właściwego postępowania przed sądem polubownym oraz oświadczeń składanych

⁴⁴ R. Flejszar, M. Sobuś, *Dopuszczalność cofnięcia zarzutu zapisu na sąd polubowny*, ADR 2009, Nr 4, s. 95. Por. R. Morek, *op. cit.*, s. 130–132.

⁴⁵ J. Okolski (red.), *op. cit.*, s. 752.

⁴⁶ R. Flejszar, M. Sobuś, *op. cit.*, s. 95.

⁴⁷ *Ibidem*.

⁴⁸ Szerzej zob. A. Akerberg, *Charakter prawny zapisu na sąd polubowny*, *Wiadomości Prawnicze* 1934, Nr 1, s. 9 i n.; K. Siedlik, *Charakter prawny umowy arbitrażowej w prawie niemieckim i polskim*, PUG 2000, Nr 2, s. 21 i n.

⁴⁹ Należy jednak wspomnieć, że w myśl post. SN z 8.3.2002 r. (III CZP 8/02, OSNC 2002, Nr 11, poz. 133) pełnomocnictwo ogólne nie jest wystarczające do sporządzenia zapisu na sąd polubowny, gdyż wyłączenie w drodze umowy jurysdykcji sądów powszechnych stanowi czynność przekraczającą zakres zwykłego zarządu. Szerzej M. Lemkowski, *Pełnomocnictwo ogólne a zapis na sąd polubowny*, PPH 2003, Nr 1, s. 55–58. Por. R. Morek, *op. cit.*, s. 159–162.

w związku z formowaniem się tego sądu⁵⁰. Twórcy Regulaminu Sądu przy OIG jedynie normie zawartej w § 11 ust. 2 nadali wyraźny dyspozytywny charakter (podobnie jak w art. 1160 § 1 KPC). Wydaje się jednak, że również przy kolejnych ustępach opisywanego paragrafu strony mogą ustalić zasady związane z dokonywaniem doręczeń, różniące się od wzorca kodeksowego. W postępowaniu przed sądem polubownym przy OIG nie mogą być zastosowane przepisy o doręczeniach zawarte w art. 131–147 KPC, a także przepisy rozp. Ministra Sprawiedliwości z 17.6.1999 r. w sprawie szczegółowego trybu doręczania pism sądowych przez pocztę w postępowaniu cywilnym (Dz.U. Nr 62, poz. 697 ze zm.). Wyjątkiem jest kwestia doręczeń sądowych w zakresie realizacji przez sąd powszechny swoich kompetencji dotyczących postępowania arbitrażowego⁵¹.

Arbitrzy Sądu Polubownego

Zgodnie z Regulaminem Sądu Arbitrażowego przy OIG arbitrem i mediatorem nie może zostać ani osoba prawna, ani jednostka organizacyjna nieposiadająca osobowości prawnej, ani osoba fizyczna, która nie ma pełnej zdolności do czynności prawnych. Ocena posiadania zdolności do czynności prawnych arbitra zgodnie z art. 11 ustawy – Prawo prywatne międzynarodowe podlega jego prawu ojczystemu⁵².

Warto również wspomnieć, że kryterium obywatelstwa jest bez znaczenia dla możliwości pełnienia funkcji arbitra. Wynika to wprost z art. 1170 § 1 KPC, wzorowanego na art. 10 ust. 1 prawa modelowego UNCITRAL. Posiadanie obywatelstwa obcego państwa lub posiadanie tzw. podwójnego lub wielokrotnego obywatelstwa nie stanowi przeszkody do pełnienia funkcji arbitra. Należy jednak przy stosowaniu tych przepisów brać pod uwagę również art. 1173 § 2 KPC, który stanowi, że „powołując jedyne go arbitra albo arbitra przewodniczącego w sporze między stronami mającymi miejsce zamieszkania lub siedzibę w różnych państwach, sąd powinien rozważyć potrzebę powołania osoby niezwiązanej z żadnym z tych państw”.

W Rozdziale II w § 15 Regulaminu Sądu Arbitrażowego przy OIG ustalono, że arbiter powinien oprócz pełnej zdolności do czynności prawnych korzystać z pełni praw publicznych. Twórcy regulaminu zdecydowali się zamieścić wymaganie dotyczące praw publicznych, mimo że ustawodawca w znowelizowanym 28.7.2005 r. Kodeksie postępowania cywilnego zrezygnował z tego wymagania zawartego w dawnym art. 699 KPC. Należy jednak zauważyć, że opisywane kryterium wprowadzono dla mediatorów (art. 183² § 1 KPC)⁵³.

Regulamin sądu określił jedynie minimalne wymagania dotyczące arbitrów, które muszą zostać zachowane w każdym postępowaniu. Natomiast dodatkowe wymagania wykraczające poza zakres określony w Regulaminie lub art. 1170 KPC mogą zostać zawarte w zapisie na sąd lub umowie stron. Z reguły dotyczą one posiadania określonych kwalifikacji np. znajomości języków obcych, wykształcenia lub określonego zawodu.

---

⁵⁰ R. Morek, *op. cit.*, s. 125–126.

⁵¹ *Ibidem*, s. 126.

⁵² Ustawa z 4.2.2011 r. – Prawo prywatne międzynarodowe (Dz.U. Nr 80, poz. 432).

⁵³ Por. R. Morek, *op. cit.*, s. 170.

Swoboda wyboru arbitra została w Regulaminie Sądu przy OIG częściowo ograniczona przez postanowienia § 16 i prowadzenie tzw. listy arbitrów. Strony nie są zobowiązane wybrać arbitra z listy, mogą wskazać osobę spoza niej, jednak w pewnym elemencie lista jest dla nich wiążąca. Swoboda wskazania arbitra nie dotyczy, jak stanowi § 18 ust. 3 Regulaminu, wyboru przewodniczącego i arbitra jedyne. Powinni oni zostać powołani spośród osób wpisanych na Listę Arbitrów Nr 1, składającą się z sędziów w stanie spoczynku i byłych długoletnich sędziów⁵⁴. Zapewne wprowadzenie w § 18 ust. 3 Regulaminu zasady, że Zespołom Orzekającym powinni przewodzić arbitrzy będący sędziami w stanie spoczynku, a więc osoby o dużym doświadczeniu w orzekaniu, miało w intencji twórców Regulaminu zapobiegać pomyłkom w wyrokach wydawanych przez Zespół. Na Liście Arbitrów Nr 1 Sądu Arbitrażowego przy OIG znajdują się obecnie byli sędziowie Sądu Okręgowego w Opolu i jeden emerytowany sędzia SN.

Poza tym strona, która powoła arbitra spoza listy, musi podać jego imię, nazwisko, adres oraz wykonywany zawód. Jeżeli sąd wyda wyrok przez arbitra niespełniającego wymagań zawartych w ustawie lub określonych przez strony, stanowi to podstawę do uchylenia wyroku sądu polubownego na podstawie art. 1206 § 1 pkt 4 KPC⁵⁵.

Powoływanie arbitrów Sądu Arbitrażowego

Artykuł 1171 KPC dotyczący sposobu powoływania arbitrów ma charakter dyspozytywny. Nie oznacza to jednak, że strony posiadają niczym nieograniczoną swobodę w wyznaczaniu arbitrów. Przede wszystkim niedopuszczalne jest naruszenie zasady równouprawnienia stron wynikającej z art. 1161 § 2 oraz art. 1169 § 3 KPC, a także art. 11 ust. 2 ustawy wzorcowej UNCITRAL⁵⁶. W praktyce funkcjonowania sądów często jedna ze stron uchyła się od wyznaczenia swojego arbitra, co powoduje problemy z ukonstytuowaniem się sądu i opóźnia postępowanie arbitrażowe. Wówczas dokonuje się zastępczej nominacji arbitrów zgodnie z postanowieniami Regulaminu Sądu Arbitrażowego przy OIG. Zgodnie z § 19 wspomnianego aktu nominacji dokonuje spośród osób wpisanych na Listę Arbitrów Prezes Sądu. Z kolei w sytuacji, gdy Prezes Sądu posiada uprawnienia arbitra wpisanego na Listę Arbitrów Nr 1 i nie sprzeciwia się powołaniu go na przewodniczącego konkretnego zespołu orzekającego lub na arbitra jedyne, zastępczego powołania go może dokonać tylko prezydium Sądu Arbitrażowego.

Arbiter o uprawnieniach przewodniczącego

Jeżeli spór rozstrzygać ma co najmniej dwóch arbitrów, wówczas na podstawie art. 1171 § 2 KPC konieczny jest wybór arbitra przewodniczącego. Do wyboru przewodniczącego umocowani są arbitrzy, jeżeli tego nie uczynią, wyboru powinien dokonać

⁵⁴ Obecnie na liście arbitrów Nr 1 rekomendowanych przez Sąd Arbitrażowy przy OIG na przewodniczących zespołów arbitrów lub na arbitrów jedynych znajduje się 8 osób.

⁵⁵ R. Morek, *op. cit.*, s. 171.

⁵⁶ *Ibidem*, s. 176.

sąd. W przypadku gdy sąd polubowny składa się z nieparzystej liczby arbitrów, przewodniczącym powinna zostać dodatkowa osoba niewyznaczona wcześniej arbitrem w danej sprawie. Natomiast jeżeli sąd rozpatrywać będzie sprawę w parzystym składzie arbitrów, wówczas przewodniczący powinien zostać wybrany spośród grona arbitrów. Przepisy Kodeksu postępowania cywilnego nie precyzują, czy wybór arbitra przewodniczącego musi zostać dokonany jednomyślnie, czy większością głosów. Uprawnienia arbitra przewodniczącego zostały zawarte w art. 1195 § 1 zd. 2 KPC i nie są zbyt szerokie. Ustawodawca stwierdził jedynie, że arbiter przewodniczący może samodzielnie wydawać orzeczenie w kwestiach proceduralnych, jeżeli zostanie upoważniony do tego przez strony lub przez pozostałych arbitrów. Regulamin Sądu Arbitrażowego przy OIG stwierdza, że w razie niepowołania arbitra przewodniczącego przez arbitrów z Listy Nr 1 w terminie 7 dni – wyznacza go Prezes Sądu lub Prezydium Sądu (§ 21 ust. 3 i 5 Regulaminu)

Wyłączenie arbitra

Żądanie wyłączenia arbitra może zostać zgłoszone niezależnie od sposobu, w jaki został powołany. Wniosek taki można złożyć wobec arbitra powołanego przez drugą stronę, osobę trzecią lub sąd. Podstawą takiego żądania jest art. 1174 KPC, który w § 1 przewiduje obowiązek osoby powołanej na arbitra o niezwłocznym ujawnieniu stronom wszystkich okoliczności, które mogłyby wzbudzić wątpliwości co do jej bezstronności lub niezależności i będące tym samym przesłankami do wnioskowania o wyłączenie. Natomiast analizując tryb wyłączenia arbitra, to znaczący przy tej procedurze będzie art. 1176 § 2 KPC, na mocy którego każda ze stron może zgłosić do sądu polubownego żądanie o wyłączenie arbitra w trybie określonym przez strony⁵⁷. Jeżeli strony nie określiły zasad postępowania o wyłączenie arbitra oraz jeśli nie reguluje tego regulamin sądu, zastosowanie w tej kwestii będą miały § 3 i 4 wspomnianego wyżej artykułu. W świetle wymienionych przepisów żądanie wyłączenia arbitra może zostać dokonane przez: ustąpienie arbitra, odwołanie go na mocy zgodnych oświadczeń stron złożonych na piśmie, postanowienie sądu powszechnego wydane na wniosek strony. Należy jednak zaznaczyć, że opisane zasady wyłączenia arbitra dotyczą sytuacji, gdy stały sąd polubowny nie określił w Regulaminie stałego trybu wyłączenia arbitra.

Natomiast w Regulaminie Sądu Polubownego przy OIG szczegółowo opisano tryb wyłączenia arbitra. Jak stanowi § 24 ust. 2 Regulaminu, strona, która żąda wyłączenia arbitra, powinna złożyć pisemny wniosek do Prezesa Sądu, w którym poda podstawę wyłączenia. Powinna to uczynić w terminie 14 dni od powzięcia wiadomości o podstawie jego wyłączenia, po przekroczeniu tego terminu traci to uprawnienie. Odpis wniosku o wyłączenie arbitra zostaje przekazany drugiej stronie oraz arbitrom, którzy w ciągu 14 dni powinni ustosunkować się do jego treści. O wyłączeniu arbitra rozstrzyga Prezydium Sądu w formie postanowienia, które nie wymaga uzasadnienia.

---

⁵⁷ *Ibidem*, s. 188.

Kodeks nie przewiduje analogicznego jak przy sędziach sądu powszechnego wyłączenia arbitra z mocy samej ustawy. Zgodnie z wyr. SN z 24.9.1999 r. (I CKN 141/98, OSNC 2000, Nr 4, poz. 65) we wszystkich przypadkach uzasadniających wyłączenie arbitra konieczne jest złożenie wniosku o wyłączenie przez stronę⁵⁸.

Rozprawa

Rozprawa, jak stanowi art. 1189 § 1 KPC, nie jest koniecznym elementem postępowania arbitrażowego. Strony, dbając o niższe koszty i skrócenie czasu trwania postępowania, mogą uzgodnić, że postępowanie prowadzone będzie bez wyznaczenia rozprawy. Wniosek stron ma dla sądu charakter wiążący. W przypadku braku porozumienia stron decyzja należy do sądu, jednak gdy jedna ze stron zażąda przeprowadzenia rozprawy, sąd musi przychylić się do takiego wniosku.

Podobne rozwiązanie przyjęto w Regulaminie Sądu Arbitrażowego przy OIG – § 35 stanowi, że Zespół Orzekający rozpoznaje sprawę na rozprawie, chyba że strony uzgodniły, że postępowanie prowadzone będzie bez wyznaczania rozprawy, albo jeżeli strony wyczerpująco przedstawiły okoliczności, które uznają za istotne dla obrony swoich praw, a Zespół Orzekający uzna sprawę za dostatecznie wyjaśnioną do rozstrzygnięcia bez przeprowadzenia rozprawy. Jednak Zespół Orzekający rozpoznaje sprawę na rozprawie, jeżeli zażąda tego jedna ze stron, które nie uzgodniły, że postępowanie będzie prowadzone bez wyznaczania rozprawy. Ponadto regulamin sądu stwierdza, że rozprawa przed Sądem Arbitrażowym przy OIG jest niejawną.

Z przepisów Kodeksu postępowania cywilnego nie wynika wprost obowiązek protokolowania rozprawy, wspomina się o tym jedynie w art. 1196 § 1 KPC w przypadku ugody przed sądem polubownym. Sporządzanie jednak protokołów z najistotniejszych czynności w ramach postępowania należy uznać za wskazane. Regulamin Sądu Arbitrażowego przy OIG stanowi, że protokoły sporządza się z przebiegu rozprawy i innych czynności Zespołu Orzekającego lub w razie potrzeby przeprowadzenia dowodu poza miejscem rozprawy. Językiem, w jakim sporządzany jest protokół, jest język, w jakim prowadzone jest postępowanie. Protokół zawsze podpisywany jest przez przewodniczącego Zespołu Orzekającego i protokolanta. Poza tym stronom przysługuje prawo do domagania się sprostowania lub uzupełnienia protokołu, nie później jednak niż na następnym posiedzeniu, a protokołu rozprawy – aż do czasu doręczenia stronie wyroku.

Wyrok Sądu Polubownego

Sąd Polubowny przy OIG może, zgodnie z § 43 ust. 3 Regulaminu, wydać wyrok wstępny i uznać roszczenie za usprawiedliwione. Jest to często spotykane w piśmiennictwie, natomiast rzadziej – w praktyce. W takim przypadku rozpoznanie sprawy co do wysokości zadania powinno zostać odroczone do chwili upływu terminu do złożenia skargi o uchylenie wyroku wstępnego lub do momentu uprawomocnienia się wyroku sądu

⁵⁸ *Ibidem*, s. 189.

powszechnego wydanego na skutek złożenia takiej skargi⁵⁹. Sąd może również na podstawie § 43 ust. 1 Regulaminu (zgodnie z art. 1195 § 4 KPC) wydać tzw. wyrok częściowy, czyli rozstrzygnięcie nie tylko o całości, lecz także o części przedmiotu sporu.

W przeważającej mierze przypadków wyroki każdego sądu polubownego mają charakter kontradykcyjny, czyli wydany w postępowaniu charakteryzującym się aktywną ochroną pozwanego. Poza tym sąd arbitrażowy może również wydawać wyroki z uznania, wynikające z uznania powództwa przez pozwanego⁶⁰.

Elementy treści wyroku sądu polubownego

Wymagania dotyczące zarówno formy, jak i treści wyroku sądu polubownego zostały określone w art. 1197 KPC oraz § 42 Regulaminu Sądu Arbitrażowego przy OIG. Postanowienia wymienionych przepisów mają charakter wymagań minimalnych, nie ma przeciwwskazań, aby wyrok zawierał dodatkowe elementy. Wyrok wydany przez sąd przy OIG powinien składać się z:

- oznaczenia stron i arbitrów,
- daty i miejsca wydania,
- wskazania zapisu na sąd polubowny (podstawy właściwości sądu),
- motywów rozstrzygnięcia,
- rozstrzygnięcia,
- podpisów arbitrów.

Oznaczenie stron i arbitrów

Wskazanie arbitrów pozwala zweryfikować, czy wyrok został wydany przez arbitrów powołanych do rozstrzygnięcia danego sporu. Natomiast oznaczenie stron wiąże się z granicami podmiotowymi rozstrzygnięcia sądu⁶¹.

Określenie daty i miejsca wydania

Zawarcie w wyroku miejsca wydania ma istotne znaczenie. Przede wszystkim, jak stanowi art. 1155 § 2 KPC, jest kryterium pomocniczym do ustalenia miejsca postępowania przed sądem polubownym. Wpływa to na określenie zakresu zastosowania w danej sprawie przepisów Części piątej KPC, np. czy wyrok podlega zaskarżeniu skargą o uchylenie zgodnie z art. 1205 i n. KPC. Miejsce wydania ma również znaczenie dla ustalenia jurysdykcji krajowych sądów polskich. Poza tym miejsce wydania wpływa na przesłanki, które podlegają badaniu sądu powszechnego w postępowaniu o uznanie lub stwierdzenie wykonalności wyroku sądu polubownego⁶².

---

⁵⁹ *Ibidem*, s. 234. Por. S. Dalka, Wykonalność wyroków sądów polubownych i ugod zawartych przed tymi sądami, PES 1996, Nr 15, s. 59 i n.

⁶⁰ R. Morek, *op. cit.*, s. 234.

⁶¹ *Ibidem*, s. 240.

⁶² *Ibidem*.

Rozstrzygnięcie

Rozstrzygnięcie powinno dotyczyć wszystkich żądań stron zawartych w zapisie na sąd polubowny. Z przedstawionej treści wyroku powinno wynikać, że sąd rozstrzygnął o wszystkich żądaniach, zarówno tych, które uwzględnił, jak i tych oddalonych. Natomiast jeżeli sąd rozstrzygnął spór nieobjęty zapisem na sąd polubowny lub wykroczył poza zakres zapisu, strona może domagać się uchylecia wyroku. Z wyjątkiem sytuacji, gdy brała udział w postępowaniu i nie zgłaszała zarzutów co do rozpoznania roszczeń wykraczających poza zapis (art. 1206 § 1 pkt 3 KPC)⁶³.

Motywy rozstrzygnięcia

Przez motyw należy rozumieć przesłanki, jakie brał pod uwagę sąd polubowny przy wydawaniu wyroku. Nie muszą one być zbieżne z wymaganiami przewidzianymi w art. 382 § 2 dla uzasadnienia wyroku w postępowaniu przed sądem powszechnym, np. nie jest konieczne zawarcie konkretnej podstawy prawnej rozstrzygnięcia⁶⁴. Zdaniem *R. Morka* sąd powinien w rozstrzygnięciu przynajmniej wskazać, czy przy wydawaniu wyroku kierował się prawem materialnym właściwym dla danego stosunku prawnego, czy według ogólnych zasad prawa lub zasad słuszności. Uzasadnienie wyroku sądu polubownego powinno również zawierać wyjaśnienia, na jakich faktach oparł się sąd, jakimi kierował się przesłankami przy rozstrzyganiu sprawy oraz jakie dowody i okoliczności uznał za decydujące⁶⁵.

Poza tym, jak stwierdził SN w swoim orzeczeniu, w motywach rozstrzygnięcia powinny znaleźć się tylko te składniki, które akceptuje większość składu orzekającego. Natomiast odmienne przekonania sędzię mogą znaleźć odzwierciedlenie jedynie w uzasadnieniu zdania odrębnego⁶⁶. Zgodnie z Regulaminem Sądu Arbitrażowego przy OIG arbiter składający do akt sprawy uzasadnienie zdania odrębnego powinien to uczynić w takim samym terminie jak uzasadnienie wyroku (§ 41 ust. 3 Regulaminu).

Podpisanie wyroku

W piśmiennictwie przyjmuje się, że orzeczenie musi być sporządzone na piśmie i podpisane przez arbitrów (większość lub wszystkich), wówczas zyskuje moc prawną. Dopóki wyrok nie został podpisany, sąd ma prawo zmienić przyjęte wcześniej rozstrzygnięcie. Przepisy nie nakładają na sąd polubowny obowiązku ogłoszenia wyroku nie zabraniają jednak uczynienia tego. Poza tym nawet ogłoszenie wyroku, bez jego podpisania i sporządzenia na piśmie nie odnosi żadnych skutków prawnych.

⁶³ *Ibidem*, s. 241.

⁶⁴ *T. Ereciński, J. Gudowski*, Komentarz do kodeksu postępowania cywilnego. Część 1. Postępowanie rozpoznawcze. T. 1/2, Warszawa 2002, s. 400.

⁶⁵ *R. Morek, op. cit.*, s. 242.

⁶⁶ Wyr. SN z 31.10.1973 r. (II CRN 249/73, OSN 1974, Nr 7–8, poz. 140). Por. *R. Morek, op. cit.*, s. 242.

Artykuł 1195 § 2 KPC stanowi, że wyrok powinien zostać podpisany przez wszystkich arbitrów, nawet tych, którzy zostali przegłosowani. Arbitr, który głosował przeciwko, może na wyroku przy swoim podpisie zaznaczyć, że zgłosił zdanie odrębne. Arbitrzy, którzy swoim postępowaniem uniemożliwili wydanie wyroku, są odpowiedzialni w stosunku do stron za wynikłą szkodę, a także tracą prawo do wynagrodzenia.

Umorzenie postępowania

Regulamin Sądu Arbitrażowego przy OIG w § 39 stanowi, analogicznie do art. 1190, 1196, 1198 KPC, że przesłankami umorzenia postępowania przed sądem polubownym może być:

- cofnięcie pozwu (art. 1198 pkt 1 KPC),
- zawarcie ugody (art. 1196 § 1 KPC),
- bezskuteczny upływ terminu wyznaczonego na wniesienie pozwu (art. 1190 § 1 KPC),
- ustalenie przez sąd, że dalsze prowadzenie postępowania stało się z innej przyczyny zbędne lub niemożliwe (art. 1198 pkt 2 KPC).

Pierwszym powodem umorzenia postępowania może być podobnie, jak w postępowaniu przed sądem powszechnym cofnięcie pozwu, które jest swoistym wyrazem rezygnacji powoda z kontynuowania procesu. Występują jednak również istotne różnice, np. w postępowaniu przed sądem powszechnym pozew może być cofnięty pomimo sprzeciwu pozwanego, do czasu rozpoczęcia rozprawy. Natomiast sąd arbitrażowy uwzględnia sprzeciw pozwanego niezależnie od tego, na jakim etapie jest postępowanie, bada przy tym uzasadniony interes pozwanego w ostatecznym rozstrzygnięciu sporu⁶⁷. Ponadto dalsze prowadzenie postępowania staje się niemożliwe, gdy sąd arbitrażowy w toku sprawy uzna się za niewłaściwy (art. 1180 KPC). Przyczyną do ustania postępowania będzie również utrata mocy przez zapis na sąd polubowny, np. na skutek upadłości jednej ze stron lub śmierci strony, gdy nie ma ona następców prawnych, których obejmowałby zapis. Jeżeli sąd postanowi wydać orzeczenie o umorzeniu postępowania, kończy to postępowanie w danej sprawie (art. 1155 § 2 i art. 1199 KPC)⁶⁸.

Wygaśnięcie zapisu na sąd polubowny

Kodeks postępowania cywilnego przewiduje przypadki, których wystąpienie wiąże się z utratą mocy prawnej zapisu na sąd arbitrażowy. W myśl art. 1168 § 1 KPC zapis wygasa wówczas, gdy osoba wyznaczona w zapisie na sąd polubowny jako arbitr lub arbiter przewodniczący odmawia pełnienia tej funkcji lub gdy pełnienie przez nią tej funkcji okaże się z innych przyczyn niemożliwe, a strony nie postanowiły inaczej. Wynika to z faktu, że zamiarem stron było poddanie sporu pod rozstrzygnięcie określonej osobie i skoro

---

⁶⁷ R. Morek, *op. cit.*, s. 245.

⁶⁸ *Ibidem*.

nie może być zrealizowane, to zapis traci moc. Taki skutek wystąpi również, gdy problem dotyczy tylko jednego z kilku arbitrów powołanych do rozstrzygnięcia sporu.

Poza tym w braku odmiennej umowy stron zapis na sąd polubowny traci moc w przypadku, gdy sąd polubowny wskazany w tym zapisie nie przyjął sprawy do rozpoznania lub gdy rozpoznanie sprawy w ramach tego sądu okazało się z innych przyczyn niemożliwe (art. 1168 § 2 KPC).

Zapis może również utracić moc prawną, gdy przy wydawaniu wyroku niemożliwe jest osiągnięcie wymaganej przez zapis jednomyślności lub większości głosów dla określonego rozstrzygnięcia⁶⁹. Kolejnymi ewentualnościami powodującymi wygaśnięcie umowy o arbitraż są okoliczności, gdy zrealizuje się zawarty w umowie warunek ją rozwiązujący, gdy strony rozwiążą umowę lub upłynął termin powodujący wygaśnięcie umowy⁷⁰. Należy również podkreślić, że jak wskazuje się w doktrynie, zapis na sąd polubowny oparty jest na instytucji autonomii zapisu na sąd polubowny i ma szerokie zastosowanie zarówno w przepisach prawa międzynarodowego (zasada ta została wyrażona *expressis verbis* w art. 16 ustawy modelowej UNCITRAL z 1985 r.), jak i krajowych porządkach prawnych (art. 1180 § 1 KPC; art. 22.1. hiszp. ustawy arbitrażowej z 2003 r., § 1029 niem. KPC, pkt 7 brytyjskiej ustawy arbitrażowej z 1996 r.)⁷¹. Powoduje to, że nawet nieważność lub wygaśnięcie umowy podstawowej, w której umieszczony jest zapis, nie oznacza natychmiastowej z mocy prawa nieważności czy wygaśnięcia zapisu.

Ponadto zapis może również utracić moc na skutek uchylecia się od skutków prawnych wadliwego oświadczenia woli. Przyczyną może być błąd, groźba, brak świadomości i swobody. Poza tym zapis na sąd arbitrażowy traci moc na skutek upływu czasu, w ciągu którego sąd powinien był wydać wyrok (tzw. termin rozwiązujący)⁷².

Podsumowanie

Dokumenty wewnętrzne Sądu Arbitrażowego przy OIG, a szczególnie jego Regulamin, nie są niewątpliwie aktami doskonałymi i nowoczesnymi. Od momentu stworzenia jesienią 2008 r. nie były one udoskonalane i zmieniane. Szczególną okazją do ponownego przeanalizowania i ewentualnego usunięcia niedoskonałości było zakończenie w sierpniu 2010 r. prac nad zmianą Regulaminu Arbitrażowego UNCITRAL, który jest w środowisku uznawany za „kamień probierczy” dla wielu regulaminów stałych sądów arbitrażowych. Uchwalenie tego aktu mogło być doskonałym momentem na wprowadzenie w Regulaminie Sądu Arbitrażowego przy OIG pewnych zmian, które chociaż w minimalnym stopniu uwzględniłyby światowe trendy w arbitrażu. Dobrym przykładem nieuwzględnienia nowych tendencji w prawie arbitrażowym przez Regulamin Sądu Arbitrażowego przy OIG jest brak możliwości doręczenia za pomocą środków komunikacji elektronicznej. Wydaje się również, że dobrym rozwiązaniem byłoby wprowadzenie do Regulaminu Sądu Arbitrażowego

⁶⁹ Prawo handlowe, *op. cit.*, s. 752.

⁷⁰ *Ibidem*, s. 752–753.

⁷¹ A. Franusz, Zapis na sąd polubowny w kontekście zasady autonomii woli, ADR 2009, Nr 1, s. 79.

⁷² R. Morek, *op. cit.*, s. 165.

przy OIG możliwości rozstrzygnięcia sporów w trybie przyspieszonym (tzw. procedura *fast track*). Wypełniłoby to postulat szybkości rozstrzygnięć i niższych kosztów, który od pewnego czasu jest kierowany wobec polskiego sądownictwa arbitrażowego.

Wydaje się, że realizacja tego postulatu mogłaby przyczynić się także do większej atrakcyjności tej formy rozstrzygnięcia sporów wśród opolskich przedsiębiorców. Tym bardziej, jak wykazała ponad trzyletnia działalność Sądu Arbitrażowego przy OIG, nie cieszy się on wśród nich zbyt dużą popularnością. Wydaje się, że pierwszą przyczyną takiego stanu rzeczy jest ogólny brak wiedzy, zarówno wśród przedsiębiorców opolskich, jak i tych z większych ośrodków miejskich, o uregulowaniach prawnych zawartych w znowelizowanym Kodeksie postępowania cywilnego, w których szczegółowo określono zasady prowadzenia sporów przed sądem polubownym. Kolejną mogą być wspomniane braki w Regulaminie Sądu Arbitrażowego przy OIG, które sprawiają, że przedsiębiorcy nie postrzegają tego Sądu jako rzeczywiście alternatywy dla sądownictwa powszechnego.

Na zakończenie można również dodać, że na małą liczbę spraw rozstrzygniętych przez Sąd Arbitrażowy przy OIG mógł mieć wpływ brak ogólnopolskich akcji popularyzujących arbitraż i mediację oraz uświadamianie przedsiębiorcom korzyści, jakie niosą te postępowania, a także zwiększenie udziału tego środowiska w przygotowywaniu regulacji prawnych dotyczących opisywanego zagadnienia⁷³.

ABSTRACT

This article presents the functioning of the Court of Arbitration which was established by the Opole Chamber of Commerce in view of the internal regulations, especially of the resolutions of this institution's rules. The court discussed in this article, is the only one regular Court of Arbitration in the capital city of Opole region and it was established on 11 June 2008. The author of this article has focused on presenting and analysing the basic resolutions from the Regulations of the Court of Arbitration in the Opole Chamber of Commerce in relation to the literary activity and the case law. This article points at certain limitations of this act which derive from the fact that the latest tendencies in the law of arbitration are not taken into account, for example, the lack of possibility of electronic delivery and settling matters in the rapid mode.

---

⁷³ M. Domagalski, Arbitraż szuka sposobów, by odgrywać większą rolę, Rzeczp. z 19.11.2010 r.